

Peter PRAPER

Filozofska fakulteta, Ljubljana

DINAMIČNO INTERPRETATIVNA, ALI TUDI RAZVOJNA DIAGNOZA V TRETMANU NEPSIHOTIČNIH PACIENTOV?

POVZETEK

Človekova osebnost je kot objekt opazovanja eno najtežjih področij raziskovanja. Do danes tudi moderne znanosti niso razvozljale te enigme.

Psihoanaliza, ta misteriozna psihologija v senci, se je v zadnjih tridesetih letih razvila do dokaj konsistentne in koherentne teorije. Skozi klinično prakso je ohranila svojo moč obnavljanja in tako nadaljevala pot iz klasične Freudove teorije preko ego psihologije do teorije objektivnih odnosov. Tako je psihoanaliza postala obenem psihoanalitična razvojna teorija. Po Freudovi teoriji psihoseksualnega razvoja so teorijo objektivnih odnosov kot drugo razvojno teorijo pogosto zoperstavljali Freudovi teoriji. Sprožili so prepir kaj je pomembnejše - zadovoljevanje potreb in doživljanja ugodja ali navezovanje kontakta. Danes smo preseгли nivo tega prepira podobnega vprašanju kaj je pomembnejše - kokoš ali jajce. Vemo, da govorimo o dveh aspektih razvoja.

Z vidika klinične prakse Freudova teorija psihoseksualnega razvoja predstavlja osnovo dinamično - interpretativne diagnoze, med tem ko teorija objektivnih odnosov, povezana z ego psihologijo predstavlja izhodišče razvojne diagnoze, ki osvetljuje strukturiranje tega in selfa.

Prispevek vključuje diskusijo o najpomembnejših razvojnih linijah ter o možnosti integracije obeh - dinamične in razvojne diagnoze.

UVOD

Človekova osebnost, kot objekt opazovanja in raziskovanja, je vsekakor eden najtrših orehov, ki so se ga sodobne znanosti tega stoletja lotile z veliko vnemo, vendar ga še niso strle. Ne moremo se pohvaliti, da so se filozofija, psihologija, sociologija, antropologija, psihoanaliza in še katera od disciplin tega problema lotile složno. Med njimi je več prepira kot sodelovanja.

Diagnosticiranje psihopatologije je vedno šlo z roko v roki z razvojem teorij osebnosti, čeprav je še danes nemogoče na zgoščen način definirati kriterije ocenjevanja, da bi z večjo gotovostjo rekli, katera osebnost je prilagojena in katera ni. Še posebej je očitno, da postaja klinična praksa nepogrešljiva pot preverjanja teoretičnih koncep-

ABSTRACT

Human personality, as an object of research is one of the most complicated fields of investigation. We can hardly say that this enigma has been resolved by modern science.

Recently Psychoanalysis, the mysterious psychology in a shadow, has been paid all the attention as a rather consistent and coherent theory. Through its clinical practice psychoanalysis has kept its self-renewing strength. So - after Freud's classical theory and Hartmann's Ego psychology, we have been present to its third birth: to the birth of the theory of object relations or, in other words, psychoanalytic developmental psychology. After Freud's theory of psychosexual development, the theory of object relations, as a second developmental theory, has been often opposed to Freud's theory. Nowadays as we have reached beyond the quarrel about what was the first and the most important - an egg or a hen - we know that we are talking about two aspects of a development.

In terms of clinical practice, Freud's theory of psychosexual development represents the basis of the Dynamic - Interpretative Diagnosis while, on the other hand, the Theory of Object Relations, linked to Ego psychology takes into consideration the developmental diagnosis concerning the process of structuring of the Ego and Self.

The paper includes the discussion about the most important developmental lines and the possibility of the integration of both - the Dynamic and the Developmental Diagnosis.

tov, odkar pojav psihopatologije razumemo kot posledico neadekvatnega razvoja psihičnega aparata oziroma osebnosti.

Psihoanalizi, tej "psihologiji v senci", priznavajo danes v omenjenih prizadevanjih prvenstvo domala po vsem svetu. Vprašanje pa je, ali je danes sama zase že dovolj konsistentna in koherentna teorija.

Dinamični vidik

Herbartova ideja, da bi poskušal prenesti Leibnizov pojem "dinamike" iz mehanike v psihologijo in tako razumeti človekovo osebnost z vidika energije, ki se kaže v njegovih težnjah in samoaktivnosti in različnih stanjih zavesti, je bila za devetnajsto stoletje gotovo revolucionarna. Pri tem je pomagal tudi Fechner.

Vendar pa je psihodinamična teorija osebnosti prav zaživila šele skozi Freudovo psihoanalizo. Napak bi bilo razumeti ta prispevek samo skozi Freudovo metapsihološko načelo dinamike, saj se koncepti prepletajo. Tako je Freud sam razumevanje dinamike dograjeval domala štirideset let. Prvi korak je bila njegova libido-teorija, ki pa se je postopoma - skozi dvajset let - spreminjala v teorijo dveh nagonov.

Razvojni vidik v razumevanju je Freud prispeval s svojo teorijo psihoseksualnega razvoja, s katero je usmeril svoje naslednike v direktne raziskave otrokovega razvoja.

Razumevanje konflikta, kot sestavnega dela dinamike ter srčike Freudove teorije nevroz, pa je mogoče šele po oblikovanju beh topoloških načel metapsihologije - delitve na zavestno, prizavestno in nezavedno ter strukturne delitve na podcelote osebnosti oziroma tri sestave: - id, ego in superego.

Psihodinamično razumevanje osebnosti se je torej od preloma stoletja do danes spreminjalo in dopolnjevalo. Freud je ob začetku svojega iskanja lahko uporabil le skromno zapuščino: megleno predstavo o nezavednem, predpostavko o dinamični naravi instinktov ter Groddeckov koncept o ego.

Sam je moral raziskati razsežnosti intrapsihičnega prostora. Zato je dinamično razumevanje osebnosti gradil na spoznavanju nagonске energije in narave intrapsihičnih konfliktov. Sprva je videl konflikt kot borbo med nezavednim in zavestnim. Kmalu je prepoznal antagonizem med nagonskimi težnjami ter racionalnim. Slutnja, da to - drugo ni isto kot prvo, ga je vodila v koncept strukturne teorije. Ko je izoblikoval koncept o treh podcelotah osebnosti (id - ego - superego) je bilo mogoče razumeti konflikt kot napetost med neracionalnimi zahtevami ida po takojšnji zadovoljitvi in razumskim opozarjanjem ega, ki poleg tega, da kontaktira navznoter, kontaktira tudi navzven in predvideva posledice. Na drugi strani pa neracionalni superego zahteva samoodpovedovanje in daje prednost principom in normam določene kulture, kar povzroča nove konflikte, imenovane "superego konflikte".

Ne navadno je to, da je Freud odprl pot takšnemu razumevanju dinamike z delom Ego in Id leta 1923, medtem ko akademska psihologija še s psihodinamično teorijo Kurta Lewina leta 1935 vidi konflikt le kot antagonizem med neusklajenimi motivi.

Prvi resnejši upor, ki je vodil tudi do razcepa psihoanalitičnega združenja v ZDA so predstavljali koncepti neopsihoanalitikov (Sullivan, Horneyeva, Fromm, Clara Thompson), ki so svojo pozornost usmerili na karakteristike okolja, človeka pa opazovali glede na vprašanja, s kakšnimi in katerimi bazičnimi težnjami vstopa v to okolje. Res je, da so se s tem omejili na opazovanje aktualnih socialnih situacij, vključno s frustracijskimi situacijami, vendar so na eni strani opozorili na diferenciacijo človekovih bazičnih potreb ter se tako oddaljili od koncepta instinkta kot izvorne energije. Na drugi strani pa so diferenciacijo težej opazovali s razvojnega vidika. Harald Schultz-Hencke, ki je v tem pristopu podoben neopsihoanalitikom, je celo razvil koncept oblikovanja različnih struktur osebnosti z vidika zavrtosti določenih bazičnih teženj, kar se seveda razlikuje od Freudovega strukturnega aspekta. Vseeno pa je najbližji vprašanju, kako se v interakciji z okoljem skozi razvoj oblikuje člo-

vekova notranja psihična struktura, kar kasneje dopolni ego psihologija, še bolj pa teorija objektivnih odnosov.

Hartmann, utemeljitelj ego-psihologije, med drugim močno spremeni pogled na konflikt. Znani konceptiji "medsestavnega konflikta" dodaja konceptijo "znotrajsestavnega konflikta". Ego je na primer lahko v konfliktu z elementi znotraj sebe samega - niha med principom ugodja in principom realnosti, lahko se hkrati prepušča in upira impulzom, lahko uporablja neke svoje funkcionalne enote za doseganje kompromisov npr.: obrambne - varovalne mehanizme... Od tega trenutka dalje postaja vse pomembnejše vprašanje razvoj ter integriteta ega.

Razvojni vidik je bil pomemben že Freudu, vendar je sam uspel podrobno raziskati le razvoj ida, ko je libido teoriji pridružil načelo ekonomike in opazoval dogajanje v prvih življenjskih letih. Ker se otrok v tem obdobju odziva po principu iskanja ugodja in izogibanja neugodju, je njegovo doživljanje odvisno od dozorevanja senzorične zmožnosti. Zato se libido usmerja na področje, ki je senzorično že zmožno odzivanja in obenem po procesu dozorevanja aktualno za sprejemanje dražljajev. Tako je Freudova teorija psihoseksualnega razvoja, ki predvideva znane razvojne faze (oralno, analno, falično, fazo latence in genitalno fazo), prej teorija psihoseksualnega dozorevanja kot razvoja. Vendar pa so drugi kaj kmalu postali bolj pozorni na razvojne pogoje z vidika interakcije z okoljem.

Karl Abraham je že leta 1924 revidiral teorijo psihoseksualnega razvoja v treh smereh. Najprej je odkrival specifične podstadije oralne in analne razvojne faze. Kot drugo - opozoril je na povezave med posameznimi fazami psihoseksualnega razvoja ter razvojem objektivne ljubezni in tretje - čeprav je okleval ob konceptu instinkta agresije, je v interakciji otroka in matere že v oralni fazi videl "vampirski tip otroka" s tendenco "sesati do smrti". V podobni smeri tečejo kasneje razmišljanja Eriksona, ki pa korenito spremeni pogled na teorijo psihoseksualnega razvoja. Meni, da razvojne faze, kot jih je videl Freud, ne sledijo v povsem jasnem zaporedju druga drugi, ampak se že v oralni fazi razvoja pojavijo tako imenovane "drugostopenjske funkcije".

V oralno retentivnem zadrževanju bradavice in oralno agresivnih manifestacijah ugrizov bradavice (oboje gre vštric z obdobjem dentacije v drugih šestih mesecih prvega leta življenja) vidi predhodnico analne retentivnosti in agresivnosti. Dodamo lahko hipotezo, da je že v rooting refleksu (prodiranja k dojki) mogoče opaziti predhodnika falične prodornosti, čeprav vezane na področje ust. Ne bi bilo odveč opozoriti na prepletanje razvojnih faz tudi v nasprotnem pomenu - da je mogoče tudi v falični fazi, še posebej v karakteristikah ojdipske situacije, opaziti značilnosti predhodnih razvojnih faz, na primer oralne odvisnosti, ki zapleta proces triangulacije in tako zelo specifično obarva ojdipsko situacijo, da se lahko pojavlja samo v fragmentih.

Še pomembnejši prispevek predstavlja Eriksonov poskus pridružiti teoriji psihoseksualnega razvoja tudi vidik psihosocialne krize ter proces izgradnje identitete. To je v bistvu poskus integracije teorije razvoja ida z nekaterimi vidiki teorije razvoja ega.

Do danes vsa kompleksnost razvoja presega možnosti, da bi jo opazovali celostno in integrirano. Ni preprosto niti priključiti razumevanja agresivnih impulzov v libido teorijo, kaj šele da bi koncepte razvoja ega stlačili v oblike faz psihoseksualnega razvoja. Toda, če zaslutimo preple-

tenost objektivnih odnosov s strukturalizacijo ega ter do-gajanjem v specifičnih fazah psihoseksualnega razvoja, moramo biti nenehno pozorni na to, da naše opazovanje posamezne razvojne linije pomeni tudi nevarno fragmen-tiranje naše percepcije otrokovega razvoja. Morda je na današnji stopnji poznavanja teorije, ob sedanjih diagno-stičnih zmožnostih bolje, da izvedemo postopke diagno-sticiranja dvoplastno: dinamično interperetativna ocena naj se nanaša na opazovanje bazičnih instinktov oziroma temeljnih potreb ter vseh variacij konfliktov. Ti so seveda odvisni od specifičnih faz psihoseksualnega razvoja kakor tudi od razvoja tistih razvojnih linij, ki so poveza-ne z manifestacijo instinktov in obvladovanjem impul-zov (Praper, 1910).

Na drugi strani kaže posebej oblikovati razvojno diagno-zo, ki se nanaša na posamezne razvojne linije, samo strukturalizacijo ega in zmožnost adaptacije. Najbrž bo še leta potem mogoča bolj sintetična ocena neke osebnosti.

Razvojne linije

Koncept razvojnih linij strukturalizacije ega je uvedla Anna Freud, da bi ponazorila kompleksnost razvoja in obenem prispevala k jasnejši analizi klinične slike.

Meni, da je potrebno, ločiti ali razvojni zaplet nastaja vzdolž linije psihoseksualnega razvoja (in se nanaša na način zadovoljevanja nagonских teženj) ali pa vzdolž razvojnih linij strukturalizacije ega (in povzroča razvojne deficite ega v obliki adaptacijskih težav).

V obeh primerih je priporočljivo še nadalje ločiti, ali gre za zastoj (fiksacijo - zavrtost), za popačenost, skrenjenost poteka razvoja ali pa za regresijo. Obe variabli - razvoj ida ali ega ter narava zapleta na polju zadovoljevanja bazičnih teženj in v sferi adaptacije v odnosu do okolja - določata vrsto in naravo patologije. Kot psihologi lahko brez dvoma podpremo Hartmannovi predpostavki o prirojenih aparatih ega, kot so: opažanje, intencionalnost, razumevanje objekta, mišljenje, govor, motorični razvoj ter o diferenciaciji skozi razvojne korake z iskanjem ravnotežja s pomočjo avtoplastične ali aloplastične aktivnosti. V teh konceptih se namreč Hartmann povsem ujema z ugotovitvami Piageta. S tega vidika ima ego res neko "primarno avtonomijo" in njegov razvoj teče izven območja konfliktnega (ne pa kot je mislil Freud, da ego nastaja iz blokirane energije ida).

Na drugi strani ima prav Modell, ko meni, da ego težnje vedno izhajajo iz objektivnega odnosa. Danes vemo, da pri tem ne gre le za iskanje objekta, ki zadovoljuje naše nagnonske težnje, niti samo za iskanje "kontaktnega ugodja" (Harlow, 1958, po Eagle 1984), ampak za zapleten in nadvse pomemben proces izgradnje notranje psihične strukture preko dveh osnovnih mehanizmov - introjeksijske in projekcije. Tako se na nek način "prečisti" tisto, kar ponotranjimo in, kot takšno postaja del naše osebnosti. Očitno je pri tej "asimilaciji" udeležen še proces identifikacije. Po teh poteh se ne utrjuje le notranja struktura ega, ampak se oblikuje tudi self.

Zaradi izjemne prepletenosti razvojnih linij poskusimo le nekatere opazovati skozi tipična starostna obdobja.

Prvi mesec: Novorojenček je z rojstvom opravil izjemni razvojni korak. Fetusna razvojna faza mu je sicer omogočala biološko zlitost z materjo, vendar bi ga ta kompletna varnost utegnila zadušiti, če bi se nadaljevala. Za trenutek po rojstvu, ko bo popkovina prerezana, je novorojenček že opremljen s primitivnim mehanizmom vzpostavljanja kontakta. To je taktilno - kinestetična komunika-

cija. Relacijska funkcija zaznav, ki jo otrok že poseduje, mu omogoča vzpostavljanje kontakta. (Po vonju namreč že tretji dan po rojstvu loči dojko svoje matere od druge dojke, čeprav ta morebiti tudi doji, odziva se na slušne dražljaje v frekvenčnem območju človeškega govora in postaja pozoren na ovalne vizualne dražljaje, ki so podobni človeškemu obrazu v en face poziciji približevanja - po Nikolichu, 1988).

Spitz meni, da sta ustna in nosna votlina "zibelka opažanja". To cenestetično zaznavanje še nima funkcije percepcije kot kasneje diakritično, omogoča pa vzpostavljanje kontakta in refleksno vedenje, na osnovi katerega se gradi usmerjeno, čeprav še ne hoteno vedenje novorojenčka. Lahko bi dodali, da je takšen odnos tudi zibelka nadvse pomembnega razvoja komunikacije. Vendar pa v prvem mesecu otrok predvsem "sprejema od zunaj", da bi uravnaval svojo notranjo, pretežno biološko homeostazo po principu iskanja ugodja ter izogibanja neugodju. Zato pravimo, da je "v odnosu s samim seboj", čemur Freud reče "primarni narcizem", Mahlerjeva "normalni avtizem", Spitz "predobjektni stadij" in Jacobsonova "faza halucinatornega neznađenja". Stanje neravnotežja lahko v tem času spremljajo hude bojazni pred izničenjem.

Drugi do šesti mesec: Otroku preide v simbiotično fazo razvoja, ko se prične megleno zavedati objekta, ki zadovoljuje potrebe. Otroku je še zlit z materjo. Ni eno z njo le v psihološkem temveč tudi v biološkem pogledu. (Znano je, da je v dobri simbiozi z materjo otrok odpornejši za infekcije.)

"Notranje" še ni diferencirano od "zunanjega", "jaz" še ne od "ne jaza". Najznačilnejše za to fazo je halucinatorno ali navidezno samotopsihično zlivanje z materjo v omnipotentno celoto s skupnimi mejami (Mahlerjeva s sodel., 1975). Pomembno je, da se ustvari navezanost, ki je temelj zaupanja in kasnejšega samozaupanja (Erikson 1950). Tako je ta faza tudi zibelka procesa separacije in individualizacije. V primerih, ko simbioza ni dobila dobre, so bojazni pred izničenjem tolikšne, da postavljajo temu procesu neizogibne prepreke.

Otroku od drugega do tretjega življenjskega meseca preide iz odnosa s seboj v odnos z drugimi. To tudi pokaže, tako da začne vračati nasmeh. Ta premik pozornosti in libidne investicije navzven sta pomembni predstopnji objektivnih odnosov. Spremljajo pa ju tudi drugi razvojni premiki: Govorica oči omogoča kontakt tudi, ko ni taktilno - kinestetične povezanosti. Zato otroku zmore zdržati napetost, ko se objekt oddaljuje, postane sposobnejši odložiti zadovoljitev potreb za nekaj časa, pomakne se bližje realnosti, obdrži že določene spominske predstave o objektu.

Začetki odrekanja, ki so obenem začetek družbenih odnosov, prinašajo poleg gratifikacije tudi frustracijo, poleg libidne tudi agresivno izmenjavo. Otroku mora razviti nove sisteme prilagajanja. Sposoben je že primitivnega obrambnega reagiranja, da bolje obvladuje bojazen pred izgubo objekta - zdaj ko prehaja v objektivni odnos. Cepitev (splitting) na dober objekt, ki gratificira, in slab, ki frustrira, mu omogoča, da obdrži predstave o dobrem in omnipotentnem, s katerim se zliva. Slabi del zna že zani-kati, lahko ga introjicira (da na videz izgine), ali pa potem celo projicira v nepomemben objekt. Te manevre običajno spremlja še primitivna emocionalna identifikacija (Jacobson po Blanck, 1985) oziroma primarna identifikacija brez asimilacije.

Seveda ima otrok opraviti tudi s svojimi lastnimi impulzi, ki so zdaj že zdiferencirani na libidne in agresivne. Še posebej težko je, kadar se eni ali drugi zlivajo z omnipotentno predstavo o sebi v preveč narcistične ali preveč destruktivne self reprezentacije. Vendar pa večinoma razvoj okrog šestega meseca otroku omogoča fuzijo dobrih in slabih objekt reprezentacij ter dobrih in slabih self reprezentacij, saj kognicija napreduje do te stopnje, da je mogoča vzajemna nevtralizacija libida in agresije z nekolikšno dominacijo libida. Tako otrok postopoma razume, da lahko zaupa v dobronamernost objekta tudi takrat, ko ta frustrira.

Razvoj, ki v tem času ne pripelje do te kvalitete, je patološki. Seveda kaže računati na to, kar ugotavlja Spitz o naravi objektivnih odnosov - da otrok od 3. do 6. meseca vzpostavlja odnos na ta način, da usmerja svoje impulze, pozornost in emocije le v dele matere, na primer oči, dojko... Drugače rečeno, je na nivoju parcialnega objekta. Ta fenomen opazimo pri težki patologiji - borderline primerih ali pri narcističnih stanjih. Nekomu so oči drugega vedno grožnja in kontrola, drugemu vedno zaljubljenost in občudovanje. V obeh primerih pa gre za popačenje realnosti ter očitno neizpeljano fuzijo in nenevtralizirana instinkta libida in agresije.

Druga polovica prvega leta: Večina otrok do šestega meseca starosti opravi razvojno pot, ko simbioza ni več tako nujno potrebna in postopoma postaja celo ovira nadaljnjemu razvoju, čeprav jo bo otrok vsaj občasno potreboval vse do tretjega leta starosti. Toda percepcija je vse boljša, spominske funkcije omogočajo kopičenje izkušenj, kognicija napreduje celo do sposobnosti predvidevanja. Vse to omogoča, da se misel vrine pred akcijo, kar pomeni nov nivo obvladovanja impulzov. Pojavljajo se že bolj sofisticirani obrambni, oziroma varovalni mehanizmi, kot so identifikacija kot obramba, obračanje proti selfu in premeščanje. Poglavitni premik pa je v procesu separacije in individualizacije. Pojavi se prva podfaza (po Mahlerjevi, 1975), to je diferenciacija, ki je prvi korak iz simbiotične enosti. Tako se do otrokovega desetega meseca predstave o sebi širijo izven orbite objekta, kar je mogoče le ob dobrem zaupanju in gotovosti, ki sta se zgradila v fazi simbioze. Otrok je ob tem moral premagati še "osemmesečno tesnobo", to je bojazen, ki spremlja njegov prehod v objektni stadij. Mati v tem obdobju postane "psihično bitje", ki prinaša radost tudi takrat, ko otrok nima bioloških potreb (Spitz, po G. in R. Blanck, 1985).

To seveda poveča navezanost in otroku ni več vseeno, kdo je z njim, kdo mu zadovoljuje potrebe, zato otrok tudi potrebuje ljubezen in pozornost "svojega" objekta. Ker ta bodisi gratificira bodisi frustrira, otrokov objektivni odnos določa kriterij zadovoljevanja potreb (Hartmann, po Blanck, 1985). Otroke, ki jih mati zna opogumiti in pomiriti, v nadaljnji razvoj bolj vleče radovednost in užitek ob novih izkušnjah, kakor pa jih ustavlja osemmesečna bojazen.

Drugo leto: Po desetem mesecu, tja do petnajstega, funkcije progastega mišičevja dozori do stopnje, ko otrok lahko shodi. Seveda je potrebno tudi dozorevanje senzorične (ravnotežja). Toda pomembno je tudi tisto, kar Piaget v tem obdobju opazi kot podstadij eksperimentiranja - to je privlačnost in sposobnost preverjanja. To otroka zvabi iz materinega naročja v aktivnosti, v katerih se prične preizkušati. (Mahlerjeva zato to podfazo separacijskega procesa imenuje "prakticiranje".) Pri tem ne gre le za preizkušanje gibanja, ampak predvsem za po-

vratne informacije o lastnih zmožnostih. Zdi se, da se sedaj znajde na poslednji točki, na kateri še preverja fantazije o svoji magični omnipotenci. Seveda je ob poznavanju svoje odvisnosti od matere takšna fantazija možna le z vključevanjem materine "magične moči". Mati zato predstavlja bazo, h kateri se vrača po energijo, po emocionalno gotovost vanjo in vase. Ker otrok kognitivno še nima predstave o materini konstantnosti (kadar je ne vidi, zanj preprosto ne obstaja), ga to potisne v tretjo subfazo, to je "rapprochement" ali približevanje (po Mahlerjevi). Bolj razumljivo nam je, če ta pojav razumemo kot zatekanje nazaj k materi, da bi tako otrok znižal svojo separacijsko bojazen, saj še ne zmore toliko kontrole, da bi vedel kdo se oddaljuje, on sam ali objekt. Zato je otrok očitno v tem obdobju (od leta in pol do drugega leta starosti) postal ambivalenten. Enkrat se drži matere za krilo kot senca, drugič pa pobegne in se podaja na "pohode".

Ambivalenco lahko tako vidimo tudi kot plod razvojne subfaze približevanja, kot rezultat ego teženj in ne le (kot klasična psihoanaliza) kot posledico dvomov ob aktivni vlogi pri iskanju ugodja v analni fazi.

Resnici na ljubo agresivne težnje v svoji konstruktivni obliki (še posebno v pomenu, ki ga tem težnjam daje Harald Schultz-Hencke) bolj podprejo proces individualizacije kakor libidni impulzi sami zase.

Vsekakor ne kaže prezreti še ene pomembne razvojne linije ega, ki močno olajša subfazi prakticiranja in približevanja. To je raba vokalizacije in verbalizacije kot "zvočne komunikacije", ki omogoča kontakt tudi v primeru, ko objekt ni v otrokovem vidnem polju (Praper, 1990). Ta omogoča "pomirjanje na daljavo brez prekinjanja prakticiranja.

Tretje leto: Rapprochement subfaza lahko traja globoko v tretje leto, vendar običajno otrok že na začetku tretjega leta prične z "utrjevanjem individualnosti". Za ta proces bo otrok potreboval vse tretje leto, saj se bo v hitrem menjavanju odvisnega vedenja in negativizma s "prvo trmo" skušal prebiti iz odvisnosti čimmanj ranjen. Pridobitev te faze bo ključnega pomena za njegovo doživljanje individualnosti v bodoče, za razvoj večje avtonomnosti, ne da bi izgubil občutek pripadnosti. Ta korak je možen le ob ustrezni stopnji konstantnosti objekta, ob ustrezni kontroli impulzov, boljši realitetni kontroli, opuščanju omnipotentnih fantazij, ob oblikovanju koherentnejšega superega, ki ni več le primitivna notranja zapoved, ampak postaja ego - ideal.

Z nekaj sreče se je otrok s takšno strukturo ega prebil na prag falične faze psihoseksualnega razvoja, do triangulacije v odnosih, do nove krize, imenovane ojdipska. V najboljšem primeru se je izognil težji patologiji. Lahko dobi le še nevrotične opekline in ozeblino. Toda tudi čerem ojdipskega konflikta se bo veliko lažje izognil tisti, ki se je prej ne le dobro prebil skozi oralno in analno fazo, ampak je pogoj tudi, da se je izognil hujšim ego deficitom v obliki popačenj, zastojev, skrenjenosti ali pogostih regresij. V primerih, ko otrok ostane simbiotsko vezan in odvisen, ne zmore niti triangulacije. Če je proces nevtralizacije zastal, nenevtralizirana agresija res ojačuje homocidne impulze, pa tudi neobrušen libido potencira incestne želje. Kadar otroka odvrta le grožnja tabujev, mu pogosto preostane le razcep kot obramba, zato ljubezen, od katere odcepi seksualne impulze, idealizira, seksualnost pa tabuira. Lahko da oba dela celo poveže z regresivnim doživljanjem iz analne faze - prvega doživlja kot čistega in drugega kot umazanega. Tisti, ki nevtraliziran

libido povežejo z ljubeznijo, ki je konstruktivna in omogoča dobro identifikacijo z istospolnim od staršev, identifikacijo, ki ob dobri diferenciaciji postaja selektivna, se izognejo razcepu. Tako v tej obliki ljubezen obrusi maligno rivaliteto v benigno konkurenčnost, kar vsekakor prej kot kastracijski strah pomaga otroku prebroditi tudi to viharno obdobje.

LITERATURA

- Blanck, G. in R. : *Ego psihologija, teorija in praksa*. Bibl. Psiha, Zagreb 1985 (orig. 1974).
- Blanck, G. in R.: *Beyond Ego Psychology - Developmental Object Relations Theory*. Columbia Univ. Press, New York, 1986.
- Erikson, E. R. : *Childhood and Society*. W.W Norton, New York, 1950.
- Eagle, N. M. : *Recent Developments in Psychoanalysis. A Critical Evolution*. Mc Graw - Hill Book Comp. New York, 1984.
- Mahler, M. S., Pine, F., Bergman, A.: *The Psychological Birth of the Human Infant - Symbiosis and Individuation*. Hutchinson and Co. London, 1975.
- Nikolić, S.: *Mentalni poremečaji u djece i omladine*. Školska knjiga Zagreb, 1988.
- Praper, P.: *Komunikacija in razvojni proces separacije - individualizacije*. Zbornik *Komunikacija in jezikovna kultura v šoli*. Univ. v Ljubljani, PA, Ljubljana 1990
- Praper, P.: *Analiza razvojnih deficitov v ključni situaciji*. Zbornik XVIII. posvet. psihol. Slovenije, Radenci 1989, DPS Ljubljana 1990, st. 383 - 393
- Spitz, R.: *Dialogues from Infancy. Selected Papers*. Robert N. Erude. Internat. Univ. Press Inc. New York 1983

ZAKLJUČEK

Morris Eagle meni, da je čas da prisluhnemo sugestiji Geda (1979), naj končno prenehamo s štiridesetletnim dokazovanjem Freudovega teoretičnega poslanstva, s tem da se krmimo z drobcji njegovih del, saj je v tem času psihoanaliza postala koherentna teorija nevroz, osebnosti ter pomembna razvojna teorija.

Postala je tudi temelj za celostno obravnavo ljudi s psihičnimi motnjami, pri čemer dinamično interpretativna diagnoza ni več dovolj. Razvojna diagnoza je nepogrešljiv del obravnave.

Morda je danes še utopična želja po hkratni, sintetični, dvoplastni diagnozi in je nujno posebej preverjati dinamične in posebej razvojne vidike ter šele nato iskati povezanos in prepletenos obeh področij. Toda ne pozabimo, da v psihoterapiji ne moremo najprej postaviti diagnoze in nato zdraviti. Tako proces diagnosticiranja teče ves čas terapije, zdaj s tem, zdaj z onim poudarkom.

Pri tem se mora tudi terapevt odreči svojim onipotentnim fantazijam, da bi lahko prenehal dokazovati, kako je imel prav, in sprejel vso spremenljivost funkcioniranja klientove in svoje osebnosti skozi čas.